

Borrowing Behavior and the Improvement of Production Process through Microfinance

Roongkiat Ratanabanchuen*

Abstract

Microfinance is considered as the main financial institution providing loans and social security to Thai rural households. This research paper aims to study the fairness in receiving loans from this institution and how the access to those loans can have an impact on the improvement of production process. Based on the sample in Trad province, the main microfinance institutions are the village fund set up by the government in 2001 and the network of Sajja Saving fund set up by a buddhist monk named “Subin Paneeto” in 1990. This papers finds that households borrow from the village fund merely because of the right to borrow at a certain amount in each year. In constrast, households tend to borrow from Sajja Saving fund only in the case that they need extra capital. Although the loans from Sajja Saving fund is more expensive, the borrowing terms are more flexible and include features of risk controls. It is found that households at varying wealth levels have an equal right in accessing the fund and the loan amount is fairly adequate to cover their needs. The paper also shows that the proportion of households that have more participation in the activities of the funds significantly borrow more and households that can borrow from other formal financial institutions also significantly borrow more. However, only the households that have the real intention to borrow

* Department of Banking and Finance, Chulalongkorn Business School
254 Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330, THAILAND.
E-mail: roongkiat@cbs.chula.ac.th

for work-related reasons can significantly improve the production process. Other households that borrow to support their day-to-day living expenses do not significantly show an improvement in the production process. Therefore, the liquidity enhancement from accessing the loans through microfinance does not guarantee a long-term benefit to increase household income. Policies whose aim is to tackle liquidity issues of rural households need to be implemented with caution otherwise income gap may be increased even within the same village as wealthy households can use the capital from microfinance more effectively.

Keywords: Microfinance; Micro-Insurance; Access of Capital

พฤติกรรมการณ์ขอสินเชื่อ และศักยภาพ ของกระบวนการผลิตผ่านระบบองค์กรการเงินฐานราก

รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น*

บทคัดย่อ

องค์กรการเงินฐานรากเป็นสถาบันการเงินหลักของครัวเรือนในชุมชนทั้งการให้บริการเงินกู้และสวัสดิการ ด้วยความสำคัญขององค์กรการเงินฐานรากที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาก งานวิจัยนี้จึงศึกษาความทั่วถึงและความเป็นธรรมในการให้บริการสินเชื่อแก่สมาชิกกองทุน รวมถึงวิเคราะห์ว่าการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในองค์กรเหล่านี้ มีส่วนในการเพิ่มศักยภาพของกระบวนการผลิตได้มากน้อยเพียงใด จากกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดตราด ที่กองทุนชุมชนหลักประกอบด้วยเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่จะกู้เงินเพื่อให้ได้ตามสิทธิ์ที่ได้รับจากกองทุนหมู่บ้านเท่านั้น เพราะมีต้นทุนกู้เงินที่ต่ำไม่สะท้อนต่อความเสี่ยงของผู้กู้ที่แท้จริง ซึ่งแตกต่างจากเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ที่สมาชิกมีความเป็นเจ้าของจึงมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย และเงื่อนไขการกู้เงินที่เหมาะสมกับความเสี่ยงมากกว่า โดยสมาชิกที่มีฐานะยากจนกับสมาชิกที่มีฐานะร่ำรวยต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าการมีตำแหน่งทางสังคมไม่ได้ทำให้สามารถเข้าถึงเงินกู้ก่อนครัวเรือนอื่นและผู้ที่มีฐานะยากจนสามารถได้รับเงินกู้เพียงพอต่อความต้องการ เมื่อศึกษาพฤติกรรมการณ์การกู้เงินพบว่าครัวเรือนที่มีส่วนร่วมกับองค์กรการเงินฐานรากและครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่จะมีแนวโน้มกู้เงินจากองค์กรการเงินฐานรากในสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนอื่นอย่างมีนัยสำคัญ และครัวเรือนที่ถึงแม้สามารถเข้าถึงเงินกู้จากสถาบันการเงินทั่วไปได้ก็มีสัดส่วนกู้เงินจากองค์กรการเงินฐานรากมากกว่าครัวเรือนอื่นอย่างมีนัยสำคัญ แต่เมื่อพิจารณาสาเหตุของการกู้เงินและผลกระทบต่อศักยภาพของกระบวนการผลิต พบว่า การกู้เงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการประกอบอาชีพมีส่วนช่วยในการเพิ่มขึ้นของศักยภาพของกระบวนการผลิตอย่างมีนัยสำคัญ การกู้เงินเพื่อเหตุผลอื่นไม่ได้ประกันว่าจะทำให้ศักยภาพของกระบวนการผลิตสูงขึ้นแต่จะเป็นเพียงการเพิ่มสภาพคล่องในการดำรงชีวิตเท่านั้น ดังนั้นนโยบายที่มุ่งหวังให้ครัวเรือนมีสภาพคล่องด้านการเงินที่ดีขึ้นจะต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง

* ภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
อีเมลล์: roongkiat@cbs.chula.ac.th

เพราะไม่ได้ทำให้เกิดผลกระทบเชิงบวกต่อการเพิ่มรายได้ และศักยภาพของกระบวนการผลิต จนอาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้มากยิ่งขึ้นแม้กระทั่งภายในชุมชนด้วยกันเองที่ครัวเรือนที่มีฐานะจะสามารถใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากกองทุนชุมชนได้มีประสิทธิภาพมากกว่าครัวเรือนที่มีฐานะยากจน

คำสำคัญ: องค์กรการเงินระดับฐานราก สวัสดิการชุมชน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน

บทนำ (Introduction)

ครัวเรือนในชนบทมีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินทางการในระบบ ส่วนหนึ่งเกิดจากลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีรายได้ผันผวน ความเสี่ยงสูง และระดับของสินทรัพย์ที่ถือครองโดยครัวเรือนมีมูลค่าที่ต่ำ จึงทำให้ไม่สามารถผ่านเกณฑ์การให้สินเชื่อต่าง ๆ ของสถาบันการเงินได้ ความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านในการดำเนินการขอสินเชื่อต่าง ๆ จากสถาบันการเงินทั่วไปที่อยู่ในระดับต่ำยังทำให้ชาวบ้านมีมุมมองที่เป็นอคติต่อการกู้เงินจากสถาบันการเงิน ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเลือกแนวทางการกู้เงินที่เขาเหล่านั้นคิดว่ามีความสะดวกเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งหมายถึงการกู้เงินนอกระบบที่มีการคิดอัตราดอกเบี้ยที่สูง ซึ่งเป็นผลทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่สามารถหมุนเงินเพื่อลดหนี้สินจนนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างมากในปัจจุบัน

ด้วยข้อจำกัดเหล่านี้ องค์กรการเงินในระดับฐานราก (Microfinance Institutions, MFIs) จึงถูกจัดตั้งขึ้น ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมากจากนักวิชาการ ริเริ่มโดย Muhammad Yunus¹ ที่ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนในประเทศบังกลาเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครัวเรือนที่มีข้อเสียเปรียบในการเข้าถึงสินเชื่อจากสถาบันการเงินทั่วไป สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ หรือเพื่อเสริมสภาพคล่องในการใช้จ่ายได้

จากแนวคิดริเริ่มนี้ ทำให้เกิดการจัดตั้งองค์กรการเงินในระดับฐานรากขึ้นในหลายประเทศ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยที่ผู้นำชุมชนในชนบทมีความคิดริเริ่มในการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น กองทุนชุมชนและสวัสดิการของชุมชน² และกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ในจังหวัดตราด³ เป็นต้น นอกจากองค์กรการเงินชุมชนในระดับฐานรากเหล่านี้ รัฐบาลไทยยังได้มีการสนับสนุนให้ชุมชนตระหนักถึงความจำเป็นขององค์กรการเงินชุมชนผ่านการจัดตั้ง กองทุนหมู่บ้าน (หรือกองทุนเงินล้าน) ถึงแม้ว่าในบางหมู่บ้านจะมีการนำเงินทุนไปใช้จ่ายผิดวัตถุประสงค์ หรือมีการยกยอกเงิน กองทุนหมู่บ้านนี้ถือว่าประสบความสำเร็จในการเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนแก่ครัวเรือนในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

หลักทางทฤษฎีที่ทำให้องค์กรการเงินในระดับฐานรากสามารถยืนหยัด และการอนุมัติสินเชื่อได้เกิดจากการที่คนภายในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ และเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระดับรายได้ และความเสี่ยงในการประกอบอาชีพของแต่ละครัวเรือน ซึ่งถือเป็นประเด็นที่ช่วยลดความไม่สมมาตรด้านข้อมูล (Information Asymmetry) ระหว่างผู้ให้สินเชื่อ และผู้ขอสินเชื่อ นอกจากนี้ การที่องค์กรการเงิน

¹ นักวิชาการที่ได้รับรางวัลโนเบลในปี พ.ศ. 2549 สำหรับความพยายามในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจฐานราก

² กองทุนชุมชนเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชน ยอดแก้ว ในปี พ.ศ. 2525 ที่ ตำบลน้ำขาว อำเภอนะ จังหวัดสงขลา มุ่งเน้นเพื่อให้ชาวบ้านตระหนักเรื่องการออมเงิน และช่วยเหลือกันทั้ง เกิด แก่ เจ็บ ตาย

³ กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราดจัดตั้งโดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ในปี พ.ศ. 2533 โดยนำหลักทางพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการออมเงิน และการกู้เงินของสมาชิก

ชุมชนเป็นเจ้าของโดยครัวเรือนในหมู่บ้านก็ทำให้เกิดการตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency in Monitoring) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทำให้ผู้บริหารกองทุนทราบถึงสถานะทางการเงินและความสามารถในการชำระหนี้ของแต่ละครัวเรือน และการกำหนดบทลงโทษทางสังคม (Social Sanction) เช่น การหยุดให้สินเชื่อในรอบถัดไป การเสียชื่อเสียง หรือการขาดความไว้วางใจภายในหมู่บ้าน ถือเป็นอีกกลไกหนึ่งที่ทำให้การปล่อยสินเชื่อขององค์กรการเงินในระดับฐานรากสามารถเกิดขึ้นได้

จากความสำคัญขององค์กรการเงินในระดับฐานรากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น งานวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายที่จะศึกษาพฤติกรรมกรรมการขอลินเชื่อ และมุมมองของชุมชนต่อการบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยองค์กรการเงินในระดับฐานรากที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยคือเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด เพื่อประเมินความทั่วถึงและความเสมอภาคในการอนุมัติสินเชื่อขององค์กรการเงินในระดับฐานราก และประเมินผลประโยชน์ที่แท้จริงจากการได้รับสินเชื่อเหล่านี้ว่ามีผลทำให้ครัวเรือนที่เป็นสมาชิกสามารถมีศักยภาพในการประกอบอาชีพเปลี่ยนไปอย่างไร หรือเป็นเพียงการเพิ่มสภาพคล่องของห่วงโซ่หนี้ครัวเรือน (ผลิตผ้าขาวม้า) เพียงเท่านั้น

การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

“องค์กรการเงินในระดับฐานราก” หรือ “องค์กรการเงินชุมชน” หรือ “กองทุนชุมชน” (Microfinance, MFIs) ที่กล่าวถึงในงานวิจัยนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะองค์กรการเงินที่จัดตั้งขึ้นเองโดยการริเริ่มของคนในชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว ถึงแม้ว่ากองทุนหมู่บ้านจะจัดตั้งและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล แต่อำนาจในการบริหารจัดการของกองทุนหมู่บ้านเกิดจากสมาชิกครัวเรือนในชุมชน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงจัดให้กองทุนหมู่บ้านอยู่ในความหมายขององค์กรการเงินในระดับฐานรากด้วย ซึ่งหากจะเปรียบเทียบกับการแบ่งลักษณะสถาบันการเงินโดย ศศิวิมล ถาวรพงศ์สิทธิ์ (2555) นั้น ความหมายขององค์กรการเงินชุมชนในงานวิจัยนี้จึงเป็นการรวมทั้งส่วนที่เรียกว่า กลุ่มกึ่งระบบ และกลุ่มพึ่งพาตนเองเข้าด้วยกัน ส่วนสถาบันการเงินที่อยู่ในกลุ่มในระบบนั้น งานวิจัยนี้จะใช้คำทดแทนว่า “สถาบันการเงินในระบบ”

2.1 ที่มาของการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย

องค์กรการเงินในระดับฐานรากที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย คือ “กองทุนสัจจะวันละ 1 บาท” ภายใต้ความคิดริเริ่มของครูบช ที่ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2525 กองทุนชุมชนนี้ประสบความสำเร็จอย่างมากเพราะมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วม และการแบ่งปันความเสี่ยงซึ่งกันละกัน การกู้เงินจะอาศัยการค้ำประกันของสมาชิก และใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อควบคุมพฤติกรรมของผู้กู้ ซึ่งมีความสำคัญเทียบเท่ากับกฎเกณฑ์ลายลักษณ์อักษรของกองทุน

จากความสำเร็จของกองทุนสัจจะที่จัดตั้งโดยครูบช ทำให้ชุมชนในหลายพื้นที่ของประเทศไทยได้นำแนวคิด และระบบการจัดการของกองทุนนี้เป็นต้นแบบ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่ตำบลคลองเปรี๊ยะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดนการนำของลุงอัมพร ด้วงปาน และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ที่บ้านคลองหะ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา โดยการนำของลุงลักษ์ หนูประดิษฐ์ เป็นต้น สำหรับจังหวัดอื่นที่ผู้นำชุมชนนำแนวคิดนี้ไปใช้เป็นแนวทาง ควบคู่กับหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ เครือข่ายสัจจะออมทรัพย์ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่เป็นเครือข่ายกองทุนชุมชนครอบคลุมทุกหมู่บ้านในจังหวัดตราด กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ของพระอาจารย์มนัส ขันติธัมโม ที่จังหวัดจันทบุรี และกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์เชิงพุทธภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่วัดกรับพวงเหนือ ตำบลพรหมพิราม อำเภอฟาร์มโพธิ์ จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น องค์การสวัสดิการชุมชนในจังหวัดต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ผ่านการแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 โดยกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้ผู้แทนองค์การสวัสดิการชุมชนเป็นกรรมการในคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ทำให้องค์กรสวัสดิการชุมชนสามารถรับเงินสนับสนุนตามกฎหมาย เช่น การขอรับเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม จากข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2552 องค์การสวัสดิการชุมชนได้รับการรับรองแล้วทั้งสิ้น 688 องค์การ โดยเป็นเครือข่ายองค์การสวัสดิการชุมชนจำนวน 12 องค์การ ใน 52 จังหวัด

2.2 โครงสร้างขององค์กรการเงินในระดับฐานราก และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่จัดตั้งโดยการเป็นเจ้าของร่วมกันผ่านการถือหุ้น ผู้ฝากเงินในกองทุนถือเป็นลูกสมาชิกของกองทุน จำนวนหุ้นในกองทุนชุมชนจะคำนวณจากการกำหนดอัตราส่วนการแปลงยอดเงินฝากเป็นจำนวนหุ้น เช่น 10 บาท ต่อ 1 หุ้น เป็นต้น เนื่องจากการบริการรับฝากเงินอยู่ในรูปของการถือหุ้นในองค์กรการเงินชุมชน ดอกเบี้ยเงินฝากที่สมาชิกแต่ละคนได้รับจึงเป็นลักษณะของเงินปันผลจากผลการดำเนินงานของกองทุน โดยจะมีการกำหนดอัตราส่วนขั้นต่ำที่ชัดเจนว่าเงินปันผลมีอัตราการจ่ายจากยอดกำไรร้อยละเท่าใด ในบางกองทุน เช่น กองทุนหมู่บ้าน หรือกองทุนสวัสดิการชุมชน เงินทุนหมุนเวียนเริ่มต้นอาจได้รับเพิ่มเติมจากเงินงบประมาณจัดสรรจากรัฐบาล

เนื่องจากองค์กรการเงินชุมชนเป็นการจัดตั้งขึ้นภายในชุมชนด้วยตนเอง ดังนั้น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผู้กู้ เช่น ลักษณะการประกอบอาชีพ หรือการใช้เงินกู้ เป็นสิ่งที่สมาชิกและผู้บริหารกองทุนรับทราบและตรวจสอบได้ง่าย ดังนั้น ความถี่ในการชำระเงินกู้จึงอาจมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละหมู่บ้าน เช่น ชำระทุกเดือน หรือชำระทุก 6 เดือน หรือ ชำระปีละงวด เป็นต้น สำหรับดอกเบี้ยเงินกู้นั้นจะมีอัตราดอกเบี้ยที่ไม่สูงจนเกินความเป็นจริงเพื่อแสวงหาผลกำไร แต่จะอยู่ในระดับที่เหมาะสมกับความเสี่ยงของผู้กู้เพื่อสร้างผลตอบแทนในรูปปันผลแก่สมาชิกอย่างเหมาะสม ดังนั้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากกองทุนชุมชนโดยส่วนใหญ่จะต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบ แต่จะสูงกว่าการกู้เงินผ่านองค์กรการเงินทั่วไปเพื่อเป็นการสะท้อนความเสี่ยงของผู้กู้

สำหรับยอดเงินกู้ในบางองค์กรการเงินชุมชนจะมีการกำหนดยอดเงินสูงสุดไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับ 30,000 บาทต่อครั้ง ในขณะที่บางองค์กรการเงินชุมชนไม่มีการกำหนดยอดเงินสูงสุดแต่จะขึ้นอยู่กับจำนวนสินทรัพย์ที่มำค้ำประกัน นอกจากนี้ หากเป็นการกู้เงินในจำนวนที่ไม่มากนัก (น้อยกว่า 30,000 บาท) เงื่อนไขการกู้เงินมักจะไม่ต้องมีสินทรัพย์ค้ำประกัน แต่จะมีการค้ำประกันโดยบุคคล ซึ่งผู้ค้ำประกันจะต้อง

เป็นสมาชิกขององค์กรการเงินชุมชน ส่วนระยะเวลาของสัญญาเงินกู้จะขึ้นอยู่กับแต่ละองค์กร แต่ส่วนใหญ่จะมีระยะเวลาเงินกู้ 1 ปี คือ ต้องมีการชำระเงินต้นก่อนที่จะสามารถขอเงินกู้ในครั้งต่อไปได้

ความเป็นเจ้าของร่วมและเงื่อนไขที่สมาชิกองค์กรการเงินชุมชนจะต้องค้ำประกันสมาชิกอื่น ๆ ที่ขอสินเชื่อ จึงเป็นลักษณะที่เรียกว่า ภาระร่วมกัน (Joint Liability) ในเชิงเศรษฐศาสตร์ผลของการะร่วมกันนี้ ทำให้การให้สินเชื่อต่อครัวเรือนที่ยากจนหรือวิสาหกิจขนาดย่อมสามารถเกิดขึ้นได้ ซึ่งตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของผลลัพธ์เชิงทฤษฎี สามารถศึกษาได้จากงานวิจัยของ Stiglitz (1990), Besley and Coate (1995) และ Ghatak (1999)

นอกจากนี้ องค์กรการเงินชุมชนมักจะมีบทลงโทษทางสังคมต่อสมาชิกที่ผิดนัดชำระหนี้หรือชำระหนี้ช้ากว่ากำหนด เช่น การเสียชื่อเสียง การขาดความไว้วางใจจากเพื่อนบ้าน และการที่ไม่สามารถขอเงินกู้ได้อีกในอนาคต เป็นต้น บทลงโทษเหล่านี้ถือเป็น Non-refinancing threat ที่ทำให้การผิดนัดชำระหนี้ในองค์กรการเงินชุมชนอยู่ในระดับที่ต่ำเข้าใกล้ศูนย์

เนื่องจากเงินทุนหมุนเวียนขององค์กรการเงินชุมชนมักมีจำนวนเงินที่มากกว่าการให้สินเชื่อแก่สมาชิก ในบางกองทุนจึงมีการจัดบริการด้านสวัสดิการที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างชัดเจน การบริการด้านสวัสดิการเหล่านี้อาจจะเป็นบริการด้านหนึ่งขององค์กรการเงินชุมชน หรืออาจจะผ่านการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการย่อยอีกกองทุนหนึ่งเพื่อบริการด้านนี้โดยเฉพาะ ส่วนใหญ่เงื่อนไขการขอสวัสดิการจะขึ้นอยู่กับจำนวนเงินฝากในองค์กรการเงินชุมชน หรือระยะเวลาในการเป็นสมาชิก หรือรุ่นของสมาชิก

2.3 การจัดการและการเข้าถึงองค์กรการเงินชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทยส่วนใหญ่จะวิเคราะห์การบริหารจัดการ และการเข้าถึงองค์กรการเงินชุมชนของครัวเรือนในหมู่บ้าน เช่น ปาริชาติ เทพอารักษ์ (2546) ชี้ให้เห็นว่าในหลายพื้นที่คณะกรรมการขององค์กรการเงินชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง ทำให้สมาชิกองค์กรการเงินชุมชนไม่เข้าใจขั้นตอนหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ของกองทุนสวัสดิการ หรือ พนม สิ้นภัย และคณะ (2548) พบว่าคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่นขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน และขาดการตรวจสอบที่เข้มงวดโดยปล่อยปละละเลย ให้สมาชิกองค์กรการเงินชุมชนกู้เงินเพื่อการใช้จ่ายอย่างไม่วินัย

งานวิจัยระดับนานาชาติที่มีการศึกษาเรื่องผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านในประเทศไทยต่อระดับการออม การกู้เงิน และการลงทุนด้านเกษตรกรรม คือ งานวิจัยโดย Townsend and Kaboski (2002) ซึ่งศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2544-2546 พบว่าถึงแม้กองทุนหมู่บ้านจะส่งผลกระทบให้ปริมาณหนี้สินครัวเรือนมีมากขึ้นจากการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ง่ายขึ้น แต่ระดับการออมของชุมชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยผู้กู้จากกองทุนหมู่บ้านมีแนวโน้มออมเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 38 นอกจากนี้ มีถึง ร้อยละ 27 ของสมาชิกกองทุนที่มีแนวโน้มเพิ่มระดับเงินออมสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วไป สำหรับลักษณะการกู้ยืมส่วนใหญ่จะนำไปลงทุนด้านเกษตรกรรมดั้งเดิมของสมาชิก การไปลงทุนในธุรกิจใหม่มีสัดส่วนที่ไม่มากนัก

งานวิจัยที่ศึกษาลักษณะการใช้บริการทั้งเงินฝาก เงินกู้ของครัวเรือนในชนบทโดย ม.ล.พงศ์ระพีพร อาภากร และคณะ (2554) ผ่านการเปรียบเทียบการใช้บริการระหว่าง 1) กลุ่มออมทรัพย์และธนาคารชุมชน 2) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 3) สถาบันการเงินเฉพาะกิจ และ 4) ธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ พบว่าครัวเรือนชนบทจะใช้บริการสินเชื่อเพื่อการผลิตในสัดส่วนที่มาจากสถาบันการเงินเฉพาะกิจ ซึ่งส่วนใหญ่คือสินเชื่อจากธนาคาร ธ.ก.ส. ในขณะที่สินเชื่อธุรกิจอื่นและสินเชื่อส่วนบุคคล ชุมชนจะหันมาใช้บริการจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมากกว่า ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดตั้งองค์กรการเงินในระดับฐานราก ประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อการเสริมสภาพคล่องให้กับครัวเรือน ซึ่งการที่ครัวเรือนมีสภาพคล่องที่ดีขึ้นอาจจะส่งผลทางอ้อมต่อการมีเงินทุนเพื่อพัฒนาศักยภาพการประกอบอาชีพ

จะสังเกตเห็นว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทยยังขาดงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องโครงสร้างการบริหารองค์กรการเงินชุมชนอย่างละเอียด และยังขาดการศึกษาในเรื่องของความเป็นธรรมและความทั่วถึงของการให้บริการทางการเงินต่อสมาชิกกองทุนที่มีฐานะทางสังคมหรือฐานะรายได้ที่ระดับแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งของงานวิจัยนี้จึงศึกษาหลักในการบริหารองค์กรการเงินในระดับฐานรากโดยจำแนกออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) การวางแผน 2) องค์ประกอบของกองทุน 3) บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ 4) การดำเนินงานของกองทุน และ 5) การควบคุมการทำงานของกองทุน ว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด มีการให้บริการในด้านต่าง ๆ แบบพหุลักษณะที่ครอบคลุมความต้องการของชุมชนในหลากหลายมิติ และเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนที่มีการผสมผสานกันจากหลายวิชาชีพหรือไม่ ซึ่งสุดท้ายแล้วการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของครัวเรือนผ่านกองทุนชุมชนต่าง ๆ จะมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงศักยภาพของกระบวนการผลิตหรือไม่คือประเด็นสำคัญที่งานวิจัยฉบับนี้มุ่งหวังที่จะตอบคำถามต่าง ๆ เหล่านั้น

2.4 องค์กรการเงินชุมชนกับศักยภาพของกระบวนการผลิต

เหตุผลเชิงทฤษฎีของผลกระทบเชิงบวกต่อการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพของกระบวนการผลิตนั้น มักจะอยู่ในรูปแบบของ Resource-based theory (Alvarez and Barney, 2002) กล่าวคือ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนผ่านองค์กรการเงินชุมชนทำให้ชาวบ้านสามารถมีเงินทุนในการปรับปรุงกิจกรรมที่สร้างรายได้ต่าง ๆ เป็นการลดอุปสรรคในการเข้าถึงการออม และสินเชื่อของคนในชุมชน (Arun, Imai, and Sinha, 2006)

อย่างไรก็ตาม องค์กรการเงินชุมชนอาจมีผลเชิงลบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้ เช่น ชุมชนอาจมีความยึดติดต่อวัฒนธรรมการกู้ยืมเงิน และทำให้เป็นหนี้สินเพื่อการบริโภค (Hulme, 2008) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยบางส่วนที่ตั้งคำถามถึงความสามารถของชุมชนในการใช้เงินกู้ว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด เช่น งานวิจัยของ Buckley (1997), Mahajan (2008) และ Shane (2008)

ในทางทฤษฎี ผลิตภาพของกระบวนการผลิต (Productivity) คือ ความสามารถในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความประหยัดทรัพยากร ดังนั้น ผลิตภาพจะต้องวัดผ่านค่าอัตราส่วนระหว่างผลผลิต (Output) และ ปัจจัยการผลิต (Inputs) แต่เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทำได้ยาก และความ

นำเชื่อถือของข้อมูลมีน้อย เพราะชุมชนไม่ได้มีการจดบันทึกค่าใช้จ่าย ต้นทุนการผลิต จำนวนวัตถุดิบที่ใช้ หรือแม้แต่ยอดขายในแต่ละฤดูกาลอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงเลือกที่จะศึกษาในประเด็นว่าองค์กรการเงินชุมชนสามารถทำให้ครัวเรือนเข้าถึงวัตถุดิบ หรืออุปกรณ์ที่ทันสมัย ที่สะท้อนถึงการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพของกระบวนการผลิตหรือไม่ เช่น ความสามารถในการซื้อขายปราศศัตรูพืช ยาปราบวัชพืช เมล็ดพันธุ์พืชที่ดี หรือเครื่องจักรทุ่นแรงในการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

การมีอุปกรณ์ที่ทันสมัย มีสมมติฐานว่าจะส่งผลเชิงบวกต่อผลิตภาพของกระบวนการผลิต งานวิจัยของ Olayide และ Heady (1982) แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของผลิตภาพตามกาลเวลามักจะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของประเภท ลักษณะ หรือจำนวนอุปกรณ์ที่นำมาใช้ในกระบวนการผลิต นอกจากผลทางตรงเหล่านี้ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากองค์กรการเงินชุมชนยังส่งผลทางอ้อมต่อการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพผ่านการแก้ปัญหาเรื่องสภาพคล่องของครัวเรือนด้านค่าใช้จ่าย ความสามารถในการขนส่ง และการมีอุปกรณ์สื่อสาร เพื่อการติดต่อกับผู้ซื้อ เป็นต้น

วิธีวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง (Data and Research Methodology)

3.1 ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาโครงสร้างการจัดการขององค์กรการเงินในระดับฐานรากและผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงศักยภาพของกระบวนการผลิต ในงานวิจัยฉบับนี้ คือ กองทุนสัจจะออมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน ที่ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมือเมือง และที่ตำบลทุ่งนพรี อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด โดยรายละเอียดของชุมชนทั้งสองเป็น ดังนี้

1) ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอมือเมือง มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้นเท่ากับ 1,574 หลังคาเรือน หรือประชากรประมาณ 4,597 คน เศรษฐกิจหลักของชุมชนนี้จะเป็นการทำเกษตรกรรมและประมง โดยพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นการเพาะปลูก ยางพารา เงาะ ทุเรียน มังคุด

2) ตำบลทุ่งนพรี อำเภอเขาสมิง มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้นเท่ากับ 1,533 หลังคาเรือน หรือจำนวนประชากรประมาณ 3,859 คน โดยเป็นครัวเรือนเกษตรกรรมประมาณ 770 หลังคาเรือน การเพาะปลูกหลักของตำบลนี้ คือ เงาะ ทุเรียน ลองกอง มังคุด และสวนยางพารา

เพื่อให้เห็นภาพด้านขนาดเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ชี้ให้เห็นว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากร (Per capita income) ของจังหวัดตราดมีค่าประมาณ 140,000 บาทต่อหัวต่อปี ในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งจัดอยู่ในอันดับที่ 24 เปรียบเทียบกับกรุงเทพฯ ที่ประมาณ 481,000 บาทต่อหัวต่อปี และจังหวัดระยองที่ 1 ล้านบาทต่อหัวต่อปี

เนื่องจากทั้งสองตำบลมีจำนวนหลายหมู่บ้าน ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณผู้วิจัยจึงสุ่มเลือกหมู่บ้านจำนวน 4 หมู่บ้าน (2 หมู่บ้านต่อ 1 ตำบล) โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็นหมู่บ้านละประมาณ 125 ครัวเรือน รวมขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดสำหรับงานวิจัยนี้ คือ 500 ครัวเรือน

รายละเอียดขององค์การการเงินฐานรากในแต่ละพื้นที่อธิบายโดยจำแนกเป็น 2 กองทุนหลัก ดังนี้

3.1.1 กองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน)

เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านจัดตั้งโดยรัฐบาล และได้มอบอำนาจให้กรมการพัฒนาชุมชนผ่านคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) และสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) เป็นหน่วยงานกำกับดูแลการดำเนินงานของกองทุน จึงทำให้เงื่อนไขการขอสินเชื่อ และลักษณะการดำเนินงานของกองทุนในแต่ละหมู่บ้านมีความคล้ายคลึงกันค่อนข้างมากดังแสดงในตารางที่ 1 โดยกฎเกณฑ์เงื่อนไขการกู้เงิน อัตราดอกเบี้ย และการชำระหนี้มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยขึ้นอยู่กับคณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านจะเป็นผู้กำหนด

ตารางที่ 1: กองทุนหมู่บ้านในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง (Household Characteristics of the Sample)

หมู่บ้าน	ยอดเงินทุนหมุนเวียน	จำนวนสมาชิกอัตราดอกเบี้ย	ยอดเงินกู้สูงสุด	การชำระหนี้	ระยะเวลาหนี้สูงสุด
บ้านคลองใหญ่	ประมาณ 2.7 ล้านบาท	206	ร้อยละ 6 ต่อปี	30,000 บาท รายไตรมาส	12 เดือน
บ้านตรอกกระสังข์* ประมาณ 2.5 ล้านบาท	209	ร้อยละ 6 ต่อปี	30,000 บาท รายเดือน	12 เดือน	
บ้านอ่าวใหญ่	ประมาณ 3 ล้านบาท	258	ร้อยละ 12 ต่อปี	30,000 บาท รายเดือน	30 เดือน
บ้านอ่าวขาม	ประมาณ 2.8 ล้านบาท	250	ร้อยละ 6 ต่อปี	30,000 บาท รายไตรมาส หรือรายเดือน	15-18 เดือน

ที่มา: จากการสำรวจ

* หมู่บ้านตรอกกระสังข์แยกการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านเป็นสองบัญชี คือ บัญชีการกู้เงินจาก 1 ล้านแรกที่ได้รับจากรัฐบาลจะสามารถกู้ได้ปีละ 1 ครั้ง แต่การกู้เงินจากบัญชีเงินออมสามารถขอได้ทุกเดือน

ยอดเงินทุนหมุนเวียนที่มีความใกล้เคียงกันเกิดจากเงินสนับสนุนของรัฐบาลจำนวน 1 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2544, 2 แสนบาทในปี พ.ศ. 2551 และ 1 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2556 โดยส่วนเกินของเงินทุนหมุนเวียนจากยอดเงินสนับสนุนจากรัฐบาล คือ ยอดเงินฝากจากสมาชิกกองทุนและผลกำไรจากการปล่อยสินเชื่อให้แก่สมาชิกกองทุนตลอดการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน

3.1.2 เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ขยายครอบคลุมเกือบทุกหมู่บ้าน ในจังหวัดตราด โดยปัจจุบันมีกลุ่มสัจจะอยู่ทั้งหมด 167 กลุ่ม มีการแยกการบริหารอย่างชัดเจน กล่าวคือ พระอาจารย์สุบิน ปณีโตจะวางกรอบใหญ่โครงสร้างการจัดการกองทุนเท่านั้น แต่คณะกรรมการบริหารกองทุนสัจจะในแต่ละหมู่บ้าน สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ ขึ้นได้เองเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนของตน

ตารางที่ 2: กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่กลุ่มตัวอย่าง (Sajja Saving Fund of the Sample)

หมู่บ้าน	ยอดเงินทุน หมุนเวียน	จำนวน สมาชิก	อัตราดอกเบี้ยเงินกู้	ยอดเงินกู้สูงสุด	การชำระหนี้	ระยะเวลา หนี้สูงสุด	การค้ำประกัน
บ้าน คลองใหญ่	ประมาณ 18 ล้านบาท	369	ร้อยละ 1 ต่อเดือน	ไม่มีสินทรัพย์ค้ำประกัน 1 แสนบาท มีสินทรัพย์ค้ำประกัน 2.5 ล้านบาท	รายเดือน	100 เดือน	5 คน
บ้านตรอก กระสังข์	ประมาณ 19.5 ล้าน บาท	315	มีสินทรัพย์ค้ำประกัน ร้อยละ 0.75 ต่อเดือน ไม่มีสินทรัพย์ค้ำประกัน ร้อยละ 1 ต่อเดือน	ไม่จำกัด	รายเดือน	ไม่จำกัด	2-5 คน
บ้านอ่าวใหญ่	-	-	-	-	-	-	-
บ้านอ่าวขาม	ประมาณ 31 ล้านบาท	377	ร้อยละ 1 ต่อเดือน	ไม่จำกัด	รายเดือน	ไม่จำกัด	2-3 คน

ที่มา: จากการสำรวจ

จากตารางที่ 2 จะสังเกตเห็นว่ายอดเงินทุนหมุนเวียนของกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ในแต่ละพื้นที่มีจำนวนมากกว่ากองทุนหมู่บ้านเกือบประมาณ 10 เท่า เพราะเป็นองค์กรการเงินชุมชนหลักของแต่ละหมู่บ้าน ปัจจุบันมีสมาชิกกองทุนสัจจะทั้งหมด 4-5 รุ่น

สิ่งที่แตกต่างจากกองทุนหมู่บ้าน คือ เงื่อนไขของสัญญาเงินกู้ที่มีความหลากหลาย และมีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีความยืดหยุ่น ถึงแม้จะอยู่ภายใต้เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์เช่นเดียวกันหมู่ที่ 1 บ้านคลองใหญ่ สมาชิกสามารถกู้เงินได้วงเงินสูงถึง 2.5 ล้านบาทแต่ต้องมีสินทรัพย์ค้ำประกัน เป็นต้น

สำหรับหมู่ที่ 1 บ้านอ่าวใหญ่ที่ไม่มีกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีกลุ่มออมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นเองก่อนหน้าการเข้ามาของกองทุนสัจจะ โดยที่คนในหมู่บ้านเห็นว่ากลุ่มออมทรัพย์ของตนเองมีการดำเนินงานที่เหมาะสมอยู่แล้ว จึงไม่นำกองทุนสัจจะเข้ามาจัดตั้งให้เกิดความซ้ำซ้อน โดยรายละเอียดแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3: เงื่อนไขการกู้เงินของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหมู่ที่ 1 ตำบลอ่าวใหญ่ (Loan Condition of the Saving Fund at Moo 1 Ao Yai)

หมู่บ้าน	อัตราดอกเบี้ยเงินกู้	ยอดเงินกู้สูงสุด	การชำระหนี้	การค้ำประกัน	เงินทุน หมุนเวียน
บ้านอ่าวใหญ่	ไม่มีสินทรัพย์ค้ำประกัน ร้อยละ 15 ต่อปี	ไม่มีสินทรัพย์ค้ำประกัน 20,000 บาท	ขั้นต่ำ 500 บาท ต่อเดือน	ไม่ต้องมีคนค้ำประกัน หากยอดเงินกู้ไม่มากกว่า ส่วนเพิ่มร้อยละ 30 ของ ยอดเงินออมของตนเอง	ประมาณ 12 ล้านบาท
	มีสินทรัพย์ค้ำประกัน ร้อยละ 12 ต่อปีหากระยะเวลา ชำระหนี้มากกว่า 1 ปี	มีสินทรัพย์ค้ำประกัน 1 ล้านบาท			
	ร้อยละ 9 ต่อปีหากระยะเวลา ชำระหนี้ไม่น้อยกว่า 1 ปี				

ที่มา: จากการสำรวจ

นอกจากองค์การการเงินในระดับฐานรากหลักทั้งสององค์กรที่กล่าวถึงในข้างต้น แต่ละหมู่บ้านจะมีกองทุนเล็ก ๆ เพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน กลุ่มแม่บ้าน กองทุนเพื่อการประปา และกองทุนกีฬา เป็นต้น โดยกองทุนปลีกย่อยเหล่านี้ จะมีการบริหารงานที่แยกออกจากกัน และตอบสนองบริการคนละด้าน

3.2 ระเบียบวิธีวิจัย

ข้อมูลสำหรับการวิจัยได้รับจากแบบสอบถามที่จัดทำขึ้นโดยผู้วิจัย ครอบคลุมตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนทั้งระดับรายได้ รายจ่าย และการถือครองทรัพย์สิน ไปจนถึงการประเมินมุมมอง (Perception) ของครัวเรือนต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารกองทุนในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นธรรม และความทั่วถึงของบริการ เป็นต้น นอกจากนี้ แบบสอบถามได้รวมการประเมินมุมมองของครัวเรือนต่อความเหมาะสมของเงื่อนไขการกู้เงิน และความสมเหตุสมผลของระดับสวัสดิการที่ได้รับ ในส่วนสุดท้ายของแบบสอบถามจะสำรวจการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพของกระบวนการผลิตในช่วงระยะเวลาภายหลังจากการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากองค์การการเงินในระดับฐานราก ข้อมูลจากแบบสอบถามนี้จะนำมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 ประเมินระดับความร่ำรวยของครัวเรือน

ระดับความร่ำรวยของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจมีผลต่อการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากองค์การการเงินในระดับฐานราก หรือศักยภาพในการใช้เงินกู้ในการพัฒนากระบวนการผลิตของตน แต่การประเมินระดับความร่ำรวยของครัวเรือนมีความลำบากที่จะได้รับข้อมูลที่มีความแม่นยำ เพราะส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวโน้มที่จะให้ข้อมูลระดับรายได้และรายจ่ายของตนต่ำกว่าความเป็นจริง ผู้วิจัยจึงได้

ทำการสอบถามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระดับความร่ำรวยในหลายแง่มุม เช่น ช่วงระดับรายได้ต่อปี รายจ่าย ต่อเดือน และการถือครองทรัพย์สิน แล้วนำมาสอบทานหาความสอดคล้องเพื่อสร้างดัชนีชี้วัดความร่ำรวย ที่มีความน่าเชื่อถือ

วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการประเมินความมีนัยสำคัญของการแบ่งกลุ่มระดับความร่ำรวย คือ Duncan's New Multiple Range Test (MRT) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ในการวัดความแตกต่างของกลุ่มที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม ว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ในที่นี้คือการวัดค่าเฉลี่ยของรายได้ หรือรายจ่าย ของแต่ละกลุ่มความร่ำรวย (ได้แก่ กลุ่มรวย, กลุ่มค่อนข้างรวย, กลุ่มปานกลาง, กลุ่มฐานะต่ำ) ว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ เพื่อเป็นตัวชี้วัดว่าดัชนีชี้วัดความร่ำรวยที่จัดทำขึ้นสามารถแยกแยะความร่ำรวยของครัวเรือนได้อย่างน่าเชื่อถือเพียงใด

จุดเด่นของวิธี Duncan's New Multiple Range Test คือ สามารถแบ่งกลุ่มค่าเฉลี่ยของตัวแปร ที่มีมากกว่า 2 กลุ่มได้อย่างเหมาะสม โดยค่าสถิติของ Duncan นั้นลดข้อผิดพลาดแบบ Type II คือ ข้อผิดพลาดที่ไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานหลักที่ผิดได้ โดยวิธีการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่นั้นเริ่มจากการพิจารณาค่าเฉลี่ยที่มากที่สุดของกลุ่มที่หนึ่งว่ามีความแตกต่างจากกลุ่มที่ 2 3 และ 4 หรือไม่ ซึ่งการบอกความมีนัยสำคัญจะต้องเกิดจากค่าเฉลี่ยที่มีความแตกต่างจากทุก ๆ กลุ่มได้อย่างมีนัยสำคัญ ไม่เพียงแค่ความแตกต่างจากเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น การใช้ Duncan's MRT จึงมีความเหมาะสมกว่า Ordinary T-Tests ในกรณีการแบ่งกลุ่มมากกว่า 2 กลุ่ม

เพื่อให้สามารถจำแนกมูลค่าสินทรัพย์ที่มีความแตกต่างกันจากการเสื่อมค่าตามกาลเวลาแบบสอบถามจึงแบ่งการถือครองสินทรัพย์ออกเป็นอายุน้อยกว่า 5 ปี และมากกว่า 5 ปี โดยสอบถามครัวเรือนว่ามีการถือครองสินทรัพย์แต่ละประเภทจำนวนเท่าใด การสร้างดัชนีชี้วัดความร่ำรวยจะคำนวณจากการถ่วงน้ำหนักจำนวนสินทรัพย์ด้วยค่าประมาณการมูลค่าของสินทรัพย์นั้น ๆ ซึ่งเป็นข้อมูลจากกรมการค้าภายใน

3.2.2 ประเมินมุมมองของครัวเรือนในด้านต่าง ๆ ต่อองค์กรการเงินในระดับฐานราก

การสอบถามข้อมูลความคิดเห็นของครัวเรือนในแง่มุมต่าง ๆ นั้น ไม่สามารถสอบถามได้เพียงคำถามเดียว แต่จะต้องมีชุดคำถามที่สะท้อนความเห็นของครัวเรือนเพื่อเป็นการสอบทานและยืนยันความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าว ดังนั้น ตัวชี้วัดที่สะท้อนมุมมองของครัวเรือนต่อการดำเนินงานขององค์กรการเงินชุมชนจำนวน 6 ด้านจึงถูกจัดสร้างขึ้น รายละเอียดของปัจจัยทั้ง 6 ด้าน แสดงในดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4: คำถามที่ใช้ในการชี้วัดความคิดเห็นของครัวเรือนในแง่มุมทั้ง 6 ด้าน (Set of Questions Representing the Households' Opinions on Each 6 Dimensions)

หัวข้อสำหรับการวิเคราะห์	คำถาม
1. การมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชน	- ท่านเข้าประชุมกองทุนชุมชนบ่อยเพียงใด - ท่านเสนอความเห็นต่อกองทุนชุมชนบ่อยเพียงใด - ท่านเป็นอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ในกองทุนชุมชนบ่อยเพียงใด
2. ความเป็นธรรมในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากองค์กรการเงินชุมชน	- ความเป็นธรรมในการกู้เงินจากกองทุนชุมชนมีมากน้อยเพียงใด - การเข้าถึงเงินกู้ของผู้มีตำแหน่งในกองทุนชุมชนเป็นธรรมเพียงใด - เมื่อมีความจำเป็น ครัวเรือนของท่านกู้เงินจากกองทุนชุมชนในระดับที่ต้องการเพียงใด ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา - ครัวเรือนที่ร่ำรวยกู้เงินได้ก่อนครัวเรือนอื่นบ่อยเพียงใด - เมื่อมีความจำเป็น ครัวเรือนอื่นกู้เงินจากกองทุนชุมชนในระดับที่ต้องการเพียงใด ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา - แม้แต่คนจนที่สุดในหมู่บ้านก็สามารถเป็นสมาชิกกองทุนและกู้เงินได้เพียงใด
3. การตอบสนองของเงื่อนไขการกู้เงินต่อความต้องการของชุมชน	- เงื่อนไขการขอสินเชื่อของกองทุนชุมชนเหมาะสมเพียงใด - ความถี่ในการชำระเงินกู้มีความเหมาะสมเพียงใด - ระยะเวลาในการชำระเงินกู้มีความเหมาะสมเพียงใด - จำนวนผู้ค้ำประกันเงินกู้มีความเหมาะสมเพียงใด - ดอกเบี้ยเงินกู้ของกองทุนชุมชนมีความเหมาะสมเพียงใด
4. เหตุผลการกู้เงินที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ	- ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพบ่อยเพียงใด - ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพบ่อยเพียงใด - ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อจ่ายค่าสาธารณูปโภคในการประกอบอาชีพ เช่น น้ำมัน หรือ ไฟฟ้าบ่อยเพียงใด
5. เหตุผลการกู้เงินที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ	- ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อไปปล่อยกู้ต่อบ่อยเพียงใด - ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อไปซื้อของอุปโภคบริโภคบ่อยเพียงใด - ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อชำระหนี้ระบบบ่อยเพียงใด - ครัวเรือนของท่านกู้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายบุตรหลานบ่อยเพียงใด
6. ตัวชี้วัดศักยภาพของกระบวนการผลิตของการประกอบอาชีพ	- ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านมีกำไรจากการประกอบอาชีพอย่างไร - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านจ้างคนงานมาช่วยประกอบอาชีพมากน้อยเพียงใด - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านซื้อปุ๋ยที่มีคุณภาพมากน้อยเพียงใด - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านซื้อเมล็ดพันธุ์พืชที่ดีมากน้อยเพียงใด - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านซื้อเครื่องจักร และอุปกรณ์ทำสวนมากน้อยเพียงใด - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านซื้อยาปราบศัตรูพืชมากน้อยเพียงใด - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านปรับปรุงเรือให้มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด - ใน 3 ปีที่ผ่านมาท่านซื้อกระชัง หรืออุปกรณ์ในการประมงมากน้อยเพียงใด

การประเมินความคิดเห็นของครัวเรือนในแต่ละคำถามจะประเมินด้วยระดับความเข้มข้น 4 ระดับจากน้อยไปหามาก เพื่อเป็นการยืนยันความสอดคล้องกันของคะแนนประเมินในแต่ละกลุ่มของความคิดเห็น ผลคะแนนที่ได้ในแต่ละคำถามจะนำมาทดสอบด้วยวิธีการทางสถิติที่เรียกว่า Cronbach's Alpha ซึ่งเป็นค่าที่ใช้ในการวัดความสอดคล้องกัน หรือสหสัมพันธ์ของความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อคำถามที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ดังแสดงในสมการที่ 1

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^K \sigma_{Y_i}^2}{\sigma_X^2} \right) \quad \text{สมการที่ 1}$$

โดยที่ K คือ จำนวนคำถามที่อยู่ในกลุ่มความคิดเห็นแต่ละด้าน Y_i คือ คะแนนการตอบแบบสอบถามแต่ละคำถาม และ X คือ ผลรวมของคะแนนทุกคำถามที่อยู่ในกลุ่มความคิดเห็นที่ต้องการวัด ($X = Y_1 + Y_2 + \dots + Y_K$) ดังนั้น หากคำถามนั้นเหมาะสมที่จะชี้วัดความคิดเห็นในด้านเดียวกัน จะทำให้ผลรวมค่าความแปรปรวนของคะแนนในแต่ละคำถามมีสัดส่วนที่น้อยกว่าค่าความแปรปรวนของคะแนนผลรวม X ส่งผลให้ค่า Cronbach's Alpha มีค่าที่สูง ซึ่งเป็นการยืนยันการสอดคล้องกันของคำถามในการสะท้อนความคิดเห็นด้านหนึ่ง

ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จาก Cronbach's Alpha ยืนยันว่าข้อคำถามย่อยในแต่ละกลุ่มนั้นสะท้อนความคิดเห็นของครัวเรือนต่อแง่มุมต่าง ๆ อย่างถูกต้องในระดับยอมรับได้ ($\alpha > 0.7$)

สำหรับการสร้างดัชนีชี้วัดความคิดเห็นของครัวเรือนในแต่ละด้านด้วยคำถามย่อยในแต่ละกลุ่ม จะผ่านการถ่วงน้ำหนักคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามในสัดส่วนที่เท่ากันในแต่ละคำถาม เนื่องจากจำนวนคำถามในแต่ละด้านไม่เท่ากัน จึงส่งผลให้หลังจากถ่วงน้ำหนักแล้วคะแนนตัวชี้วัดแต่ละด้านมีหลายช่วงคะแนน เพื่อให้การตีความหมายของผลลัพธ์มีความสะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผู้วิจัยจึงปรับช่วงคะแนนดัชนีชี้วัดความคิดเห็นในแต่ละด้านให้อยู่ในช่วงระหว่าง 1 ถึง 10 คะแนน

3.2.3 วิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการกู้เงินของครัวเรือน

ก่อนการประเมินผลกระทบของการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ของครัวเรือนต่อการเปลี่ยนแปลงศักยภาพของกระบวนการผลิต จะต้องวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการกู้เงินของครัวเรือนว่ามีความทั่วถึงอย่างไร เพื่อเป็นการเปรียบเทียบครัวเรือนที่เคยกู้เงิน และครัวเรือนที่ไม่เคยกู้เงิน จากกองทุนชุมชนว่า มีลักษณะของเศรษฐกิจฐานะ และลักษณะอื่น ๆ แตกต่างกันอย่างไรบ้าง ตัวแปรใดบ้างที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจกู้เงินจากกองทุนชุมชน วิธีการศึกษาที่เลือกใช้จึงนำค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่สนใจระหว่างครัวเรือนที่กู้เงิน และครัวเรือนที่ไม่ได้กู้เงินมาทำการเปรียบเทียบด้วย T-Test เพื่อประเมินค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตัวแปรนั้น ๆ ว่ามีนัยสำคัญที่ระดับความมั่นใจที่ร้อยละ 95 หรือไม่ โดยแนวทางการประเมินจะแยกวิเคราะห์ระหว่างกองทุนหมู่บ้าน และกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ในแต่ละหมู่บ้าน

สาเหตุที่ในส่วนนี้ใช้การประเมินด้วย T-Test ไม่ได้ใช้ Duncan's New Multiple Range Test (MRT) เพราะเป็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรระหว่าง 2 กลุ่มเท่านั้น (กู้ และไม่กู้) ไม่ใช่การเปรียบเทียบระหว่างหลายกลุ่มเหมือนระดับความร่ำรวยที่ชี้แจงก่อนหน้านี้

3.2.4 วิเคราะห์ผลกระทบต่อศักยภาพของกระบวนการผลิต

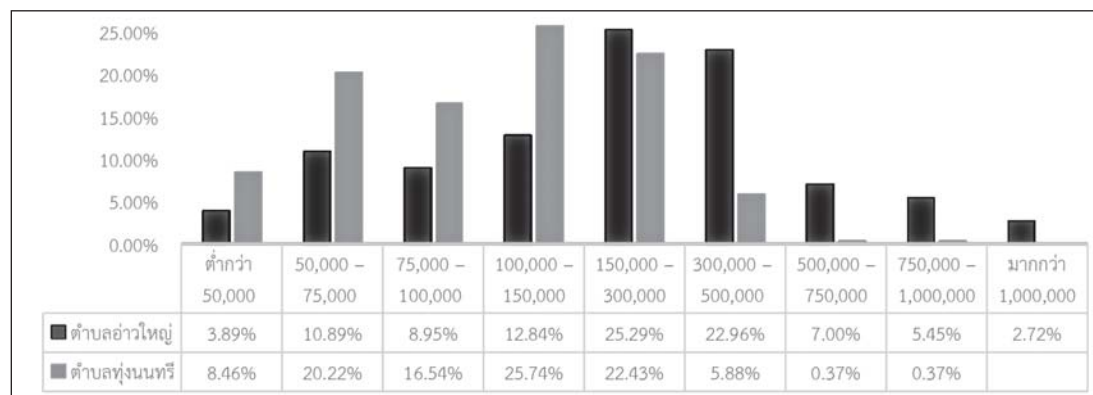
วิธีการวิเคราะห์หว่าตัวแปรใดส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของศักยภาพของกระบวนการผลิตจากการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากองค์กรการเงินในระดับฐานรากทั้งกองทุนหมู่บ้าน และกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ จะมาจากการหาความสัมพันธ์ด้วยตัวแบบทางเศรษฐมิติที่เรียกว่า Tobit Regression สาเหตุที่ต้องใช้ตัวแบบทางเศรษฐมิตินี้เพราะตัวแปรตาม (Dependent Variable) ของสมการถดถอยเป็นคะแนนชี้วัดศักยภาพของกระบวนการผลิตที่มีค่าอยู่ระหว่าง 1 ถึง 10 คะแนนเท่านั้น หากใช้ตัวแบบสมการเส้นตรงถดถอยทั่วไป (Ordinary Least-Squared Regression) จะมีการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร และการประเมินนัยสำคัญทางสถิติที่ไม่ถูกต้อง เพราะจะได้ผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ที่สามารถทำให้ตัวแปรตามมีค่าอยู่นอกเหนือขอบเขตที่เป็นไปได้

สำหรับตัวแปรอธิบาย (Explanatory Variables) ประกอบด้วยระดับความร่ำรวย คะแนนชี้วัดความพึงพอใจต่อเงื่อนไขการกู้เงิน คะแนนชี้วัดความเป็นธรรมในการเข้าถึงเงินกู้ คะแนนชี้วัดการมีส่วนร่วมต่อกองทุนชุมชน และสุดท้ายคือคะแนนชี้วัดเหตุผลการกู้เงินว่าเป็นไปเพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อเหตุผลอื่นหรือไม่ การวิเคราะห์ตัวแบบทางเศรษฐมิตินี้จะจำแนกระหว่างตำบลอ่าวใหญ่ และตำบลทุ่งนนทรี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย (Results and Discussion)

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระดับความร่ำรวยของกลุ่มตัวอย่างชี้แจงอยู่ในแผนภาพที่ 1 โดยครัวเรือนจะเลือกช่วงระดับรายได้ต่อปีของตน ซึ่งหากมองที่ตัวเงินจะได้ค่าที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากนัก กล่าวคือ รายได้ต่อครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ที่ประมาณ 100,000-300,000 บาทต่อปี สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ตำบลทุ่งนนทรีและอยู่ที่ 150,000-500,000 บาทต่อปี สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ตำบลอ่าวใหญ่เพียงเท่านั้น

แผนภาพที่ 1: สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ในช่วงต่าง ๆ (Proportions of Households Separated by Income Levels)

สำหรับรายจ่ายต่อเดือน ครั้วเรือนจะตอบคำถามอีกชุดหนึ่งที่ถามโดยตรงถึงระดับค่าใช้จ่ายในแต่ละหมวดดังแสดงในตารางที่ 5 ที่ชี้แจงค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าใช้จ่าย และค่าเฉลี่ยสัดส่วนการใช้จ่ายแต่ละด้านเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายรวมในแต่ละเดือนของครั้วเรือน

ตารางที่ 5: ค่าใช้จ่ายในแต่ละหมวดของกลุ่มตัวอย่าง (Household Expenditure on Each Type of Goods and Services)

หมวดค่าใช้จ่าย	ตำบล	(บาท) ค่าใช้จ่ายต่อเดือน				ค่าเฉลี่ย สัดส่วน ต่อค่าใช้จ่ายรวม
		ค่าที่น้อยที่สุด	ค่าที่มากที่สุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
ค่าไฟฟ้า	อ่าวใหญ่	50.00	15,000.00	1,045.98	1,491.37	7.35%
	ทุ่งนทรี	30.00	10,000.00	764.60	860.83	7.78%
ค่าประปา	อ่าวใหญ่	15.00	1,500.00	156.73	178.00	1.31%
	ทุ่งนทรี	10.00	700.00	136.40	105.32	1.49%
ค่าโทรศัพท์	อ่าวใหญ่	50.00	6,000.00	710.58	790.58	4.94%
	ทุ่งนทรี	50.00	2,000.00	402.57	333.79	4.20%
ค่าอาหาร	อ่าวใหญ่	300.00	30,000.00	5,740.08	4,167.68	41.47%
	ทุ่งนทรี	300.00	15,000.00	4,411.21	2,180.48	44.83%
ค่าน้ำมัน และเดินทาง	อ่าวใหญ่	200.00	70,000.00	3,920.70	6,077.37	23.32%
	ทุ่งนทรี	200.00	30,000.00	2,925.18	2,995.43	25.82%
ค่าบุหรื, เหล้า, ยาสูบ และยามวน	อ่าวใหญ่	100.00	30,000.00	752.14	2,568.60	3.69%
	ทุ่งนทรี	20.00	10,000.00	518.71	1,120.66	4.82%
ค่าการศึกษา	อ่าวใหญ่	150.00	25,000.00	1,844.72	3,336.61	9.47%
	ทุ่งนทรี	100.00	12,833.33	1,146.99	2,245.09	7.97%
ค่าประกันสุขภาพ	อ่าวใหญ่	100.00	41,666.67	1,698.34	4,216.27	8.46%
	ทุ่งนทรี	30.00	8000.00	345.91	970.57	3.10%

สัดส่วนการใช้จ่ายในแต่ละด้านของครั้วเรือนมีความใกล้เคียงกันมากระหว่างตำบลอ่าวใหญ่ และตำบลทุ่งนทรี โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะใช้เป็นค่าอาหารถึงร้อยละ 40 รองลงมา คือ ค่าเดินทางที่ร้อยละ 25 ภายหลังจากการใช้จ่ายเพื่อรองรับความจำเป็นในการดำรงชีพประจำวัน ค่าใช้จ่ายหลักที่สำคัญในลำดับถัดมา คือ การศึกษาของบุตร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครั้วเรือนให้ความสำคัญกับการศึกษาพอสมควร

สำหรับรายละเอียดของการถือครองทรัพย์สิน ได้จำแนกประเภทของทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันออกเป็น 12 ประเภท ดังแสดงในตารางที่ 6 การแบ่งอายุทรัพย์สินที่น้อยกว่าและมากกว่า 5 ปี เพื่อให้การวัดระดับฐานความร่ำรวยมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้นเพราะครัวเรือนที่มีฐานะร่ำรวยในปัจจุบัน ย่อมสามารถมีทรัพย์สินที่ใหม่และทันสมัยกว่าครัวเรือนอื่น

จากตารางที่ 6 จะสังเกตเห็นว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีมือถือสมาร์ทโฟนมากกว่า 1 เครื่อง ครัวเรือนที่มีรถเก๋งส่วนใหญ่จะมีเพียง 1 คันเท่านั้น แต่รถกระบะ และรถจักรยานยนต์มีแนวโน้มที่จะมีจำนวนมากกว่า 1 คัน ถึงแม้ว่าสัดส่วนของครัวเรือนที่มีแอร์จะน้อย แต่ในกลุ่มตัวอย่างที่มีแอร์กลับมีแนวโน้มที่จะมีแอร์มากกว่า 1 ตัว

ตารางที่ 6: ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนสินทรัพย์แต่ละประเภทต่อครัวเรือน (Mean and Standard Deviation of the Amount of Assets Owned by Households)

ประเภทของทรัพย์สิน	ตำบลอ่าวใหญ่				ตำบลทุ่งนทรี			
	อายุมากกว่า 5 ปี		อายุน้อยกว่า 5 ปี		อายุมากกว่า 5 ปี		อายุน้อยกว่า 5 ปี	
	Mean ¹	SD ²	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD
โทรทัศน์จอแบน (LCD, LED)	1.13	0.34	1.18	0.42	1.11	0.37	1.08	0.27
มือถือสมาร์ทโฟน	1.77	1.04	1.54	0.75	1.38	0.68	1.67	1.05
คอมพิวเตอร์	1.10	0.40	1.13	0.45	1.52	2.50	1.13	0.34
แท็บเล็ต	1.11	0.32	1.08	0.28	1.00	0.00	1.33	0.52
ตู้เย็น 6 คิว หรือใหญ่กว่า	1.07	0.25	1.03	0.17	1.06	0.25	1.07	0.46
แอร์	1.42	0.85	1.28	0.54	1.27	0.47	1.44	0.73
รถยนต์เก๋ง	1.04	0.21	1.04	0.20	1.06	0.24	1.00	0.00
รถกระบะ/ปิกอัพ	1.20	0.63	1.16	0.43	1.12	0.33	1.06	0.23
มอเตอร์ไซด์	1.34	0.80	1.58	0.74	1.23	0.61	1.39	0.67
เตาแก๊ส	1.09	0.29	1.05	0.22	1.09	0.40	1.02	0.25
เครื่องซักผ้า	1.02	0.14	1.03	0.16	1.03	0.18	1.01	0.11
เครื่องเล่นดีวีดี/ซีดี	1.06	0.25	1.08	0.31	1.03	0.17	1.13	0.91

หมายเหตุ: ¹ ค่าเฉลี่ยจำนวนทรัพย์สิน

² ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของจำนวนทรัพย์สิน

ที่มา: จากการสำรวจ ถึงแม้ว่าการครอบครองสินทรัพย์บางประเภทเป็นการซื้อแบบผ่อนส่ง แต่สะท้อนความสามารถในการเข้าถึงสินเชื่อ และความสามารถในการชำระหนี้

ข้อมูลเรื่องการถือครองทรัพย์สินเหล่านี้จะถูกนำไปสร้างเป็นดัชนีชี้วัดฐานะความร่ำรวยของครัวเรือนผ่านการถ่วงน้ำหนักด้วยระดับราคากลางของสินทรัพย์แต่ละประเภท แล้วนำมาแบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม ตามการแบ่งด้วยเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ร้อยละ 25 ร้อยละ 50 และ ร้อยละ 75 ดังแสดงในตารางที่ 7 ซึ่งการแบ่งกลุ่มฐานะความร่ำรวยตามการถือครองทรัพย์สินนี้ จะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงสัมพัทธ์ (Relative) กับระดับค่าใช้จ่าย ระดับรายได้ และคะแนนชี้วัดลักษณะที่อยู่อาศัย ว่ามีความสอดคล้องเพียงใด

ตารางที่ 7: ตารางแสดงการแบ่งกลุ่มดัชนีความร่ำรวยแยกตาม Percentile (Wealth Index Separated by Percentiles of the Value of Assets)

(บาท)

ดัชนีความ ร่ำรวย	การแบ่งค่าความร่ำรวย	ช่วงความร่ำรวยของการถือครองทรัพย์สิน			
		ตำบลอ่าวใหญ่		ตำบลทุ่งนทรี	
		ค่าที่น้อยที่สุด	ค่าที่มากที่สุด	ค่าที่น้อยที่สุด	ค่าที่มากที่สุด
1	น้อยกว่า Percentile ที่ 25	10,500.00	68,000.00	10,500.00	75,500.00
2	Percentile ที่ 25 ถึง 50	69,500.00	440,500.00	76,000.00	447,000.00
3	Percentile ที่ 50 ถึง 75	447,000.00	856,000.00	448,000.00	697,500.00
4	Percentile ที่ 75 ถึง 100	857,000.00	4,183,000.00	718,000.00	1,865,000.00

ความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีชี้วัดความร่ำรวยจากการถือครองสินทรัพย์ และตัวชี้วัดความร่ำรวยด้านอื่น ๆ ชี้แจงอยู่ในตารางที่ 8 สำหรับตำบลอ่าวใหญ่ และตารางที่ 9 สำหรับตำบลทุ่งนทรี การเปรียบเทียบนี้จะใช้วิธีการทางสถิติเพื่อชี้ให้เห็นว่าในแต่ละระดับของดัชนีชี้วัดความร่ำรวยจากการถือครองสินทรัพย์ทำให้เกิดความแตกต่างกันของตัวชี้วัดในด้านอื่น ๆ ระหว่างกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ด้วย Duncan's New Multiple Range Test (MRT) ที่กล่าวไว้แล้ว และประเมินนัยสำคัญของความแตกต่างกันที่ความน่าเชื่อถือเท่ากับร้อยละ 95

จากตารางที่ 8 ครัวเรือนที่มีทรัพย์สินที่มากสะท้อนให้เห็นอย่างมีนัยสำคัญว่าจะมีระดับของช่วงรายได้ที่สูงมากขึ้นไปด้วย ซึ่งแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับครัวเรือนที่มีฐานะรองลงมา เช่น ครัวเรือนที่มีดัชนีความร่ำรวยในระดับที่ 4 จะตอบแบบสอบถามที่มีช่วงรายได้ในระดับที่ 6 หรือมีรายได้อยู่ในช่วง 300,000-500,000 บาท ต่อปีซึ่งแตกต่างจากครัวเรือนที่มีดัชนีความร่ำรวยในระดับที่ 1 ที่มีช่วงรายได้ต่อปีในระดับที่ 3 หรือประมาณ 100,000 บาท เป็นต้น นอกจากนี้ ครัวเรือนที่มีฐานะปานกลาง (ดัชนีความร่ำรวยที่ 2 และ 3) มียอดการใช้จ่ายต่อเดือนที่ใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 8: ความสัมพันธ์ของดัชนีชี้วัดความร่ำรวยกับค่าอื่นที่สะท้อนความร่ำรวยสำหรับครัวเรือนในตำบลอ่าวใหญ่
(Relationship between the Wealth Index and Other Variables Representing the Wealth of Households: Tumbon Ao Yai)

ดัชนีวัดความ ร่ำรวย	การแบ่งกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญที่ความน่าเชื่อถือร้อยละ 95			
	1	2	3	4
ระดับของช่วงรายได้ที่ครัวเรือนตอบแบบสอบถาม				
1	3.61			
2		4.63		
3			5.31	
4				5.94
ระดับค่าใช้จ่ายต่อเดือน (บาท)				
1	8,302.40			
2		15,045.33		
3		16,084.45		
4			24,376.77	

สำหรับครัวเรือนในตำบลทุ่งนนทรี ตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีฐานะยากจนจะมีรายได้ต่อปีและค่าใช้จ่ายต่อเดือนที่น้อยกว่าอย่างมีนัยสำคัญจากครัวเรือนที่มีฐานะปานกลาง และฐานะร่ำรวย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่มีดัชนีชี้วัดความร่ำรวยในระดับ 2 และ 3 ไม่ได้มีรายได้ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญซึ่งอาจจะสะท้อนประเด็นในด้านของราคาสินค้าเกษตรที่ตกต่ำ จึงทำให้ระดับรายได้ของครัวเรือนกลุ่มนี้ใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 9: ความสัมพันธ์ของดัชนีชี้วัดความร่ำรวยกับค่าอื่น ๆ ที่สะท้อนความร่ำรวยสำหรับครัวเรือนในตำบล
ทุ่งนนทรี (Relationship between the Wealth Index and Other Variables
Representing the Wealth of Households: Tambon Thung nonsi)

ดัชนีวัด ความร่ำรวย	การแบ่งกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญที่ความน่าเชื่อถือร้อยละ 95			
	1	2	3	4
ระดับของช่วงรายได้ที่ครัวเรือนตอบสนองแบบสอบถาม				
1	2.68			
2		3.44		
3		3.64		
4			4.43	
ระดับค่าใช้จ่ายต่อเดือน (บาท)				
1	7,473.47			
2		10,535.42		
3		11,878.90		
4			12,751.51	

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ดัชนีชี้วัดความร่ำรวยที่สร้างขึ้นจากการถือครองสินทรัพย์มีความน่าเชื่อถือในการสะท้อนฐานะความร่ำรวยของครัวเรือน ดัชนีชี้วัดความร่ำรวยที่แบ่งทั้ง 4 กลุ่มนี้ จะนำไปวิเคราะห์เพื่อประเมินว่าครัวเรือนที่มีฐานะร่ำรวยแตกต่างกันนั้นมีมุมมองที่แตกต่างกันอย่างไรต่อความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ความเป็นธรรม และการเข้าถึงเงินกู้จากองค์กรการเงินฐานรากดังแสดงในตารางที่ 10 ที่แสดงความคิดเห็นของครัวเรือนต่อมุมมองด้านต่าง ๆ ของกองทุนที่เกิดจากการแบ่งกลุ่มคะแนนชี้วัด (ตั้งแต่ 1-10 คะแนน) ออกเป็น 4 ระดับ

ครัวเรือนที่มีฐานะต่างกันกลับมีความเห็นที่สอดคล้องกันอย่างชัดเจนในด้านความเป็นธรรมในการเข้าถึงเงินกู้ กล่าวคือ การเข้าถึงแหล่งเงินกู้มีความเป็นธรรมที่สูง ผู้ที่มีตำแหน่งบริหารในกองทุนไม่สามารถได้เงินกู้ก่อนครัวเรือนอื่น ครัวเรือนที่ร่ำรวยไม่สามารถได้เงินกู้ที่ง่ายกว่าครัวเรือนที่ยากจนหรือการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของกองทุนที่ครัวเรือนร่ำรวยจะมีส่วนร่วมมากกว่าครัวเรือนที่มีฐานะยากจนก็ไม่ได้หมายความว่า จะได้เงินกู้ก่อนครัวเรือนอื่น และประเด็นสำคัญ คือ ทุกครัวเรือนในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองพื้นที่ต่างมีความเห็นว่า ครัวเรือนที่ยากจนสามารถเข้าถึงเงินกู้จากองค์กรการเงินชุมชนได้เท่าเทียมกับครัวเรือนอื่น และเงินกู้นั้นก็อยู่ในระดับที่เพียงพอ

ตารางที่ 10: สัดส่วนของครัวเรือนที่แสดงความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ของการดำเนินงานขององค์กรการเงิน
ฐานราก จำแนกตามฐานะความร่ำรวยของกลุ่มตัวอย่าง (Proportions of Households
Separated by Their Opinions toward the Management of Their Microfinance)

ร้อยละของครัวเรือนในแต่ละกลุ่มดัชนีความมั่งคั่ง

คำถาม	ดัชนีความมั่งคั่ง							
	ต่ำลงว่าใหญ่				ต่ำลงท่งนทรี			
	1	2	3	4	1	2	3	4
การมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานขององค์กรการเงินชุมชน								
น้อย	46.97	29.03	40.63	28.13	36.76	31.15	25.68	33.82
ค่อนข้างน้อย	46.97	53.23	45.31	42.19	51.47	55.74	66.22	42.65
ค่อนข้างมาก	4.55	9.68	6.25	17.19	2.94	9.84	4.05	8.82
มาก	1.52	8.06	7.81	12.50	8.82	3.28	4.05	14.71
ความเป็นธรรมในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากองค์กรการเงินชุมชน								
ไม่มีความเป็นธรรม	3.03	1.61	0.00	3.13	0.00	3.28	1.35	2.94
ไม่ค่อยมีความเป็นธรรม	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.64	1.35	0.00
เป็นธรรมพอสมควร	4.55	14.52	1.56	7.81	4.41	9.84	10.81	14.71
เป็นธรรมเสมอ	92.42	83.87	98.44	89.06	95.59	85.25	86.49	82.35
การตอบสนองของเงินไขการกู้เงินต่อความต้องการของชุมชน								
ไม่เหมาะสมเลย	1.52	0.00	3.13	4.69	1.47	4.92	5.41	2.94
ไม่ค่อยเหมาะสม	13.64	8.06	15.63	6.25	2.94	8.20	4.05	13.24
ค่อนข้างเหมาะสม	10.61	9.68	12.50	18.75	19.12	18.03	14.86	17.65
เหมาะสมมาก	74.24	82.26	68.75	70.31	76.47	68.85	75.68	66.18
กู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพ								
ไม่บ่อย	22.73	20.97	34.38	28.13	39.71	36.07	29.73	33.82
ไม่ค่อยบ่อย	48.48	58.06	45.31	45.31	27.94	24.59	28.38	32.35
ค่อนข้างบ่อย	21.21	12.90	12.50	15.63	16.18	22.95	14.86	16.18
เป็นประจำ	7.58	8.06	7.81	10.94	16.18	16.39	27.03	17.65
กู้เงินเพื่อเหตุผลอื่น								
ไม่บ่อย	60.61	61.29	81.25	62.50	70.59	67.21	77.03	70.59
ไม่ค่อยบ่อย	37.88	37.10	15.63	35.94	26.47	29.51	18.92	25.00
ค่อนข้างบ่อย	1.52	1.61	1.56	1.56	2.94	3.28	4.05	4.41
เป็นประจำ	0.00	0.00	1.56	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

หมายเหตุ: การแบ่งกลุ่มการตอบแบบสอบถามออกเป็น 4 ระดับในแต่ละหัวข้อที่ชี้แจงในตารางนี้ เกิดจากการแบ่งระดับคะแนน 1-10 ออกเป็น 4 กลุ่ม กล่าวคือ คะแนน [1-2.5] อยู่ในกลุ่มที่ 1 คะแนน (2.5-5] อยู่ในกลุ่มที่ 2 คะแนน (5-7.5] อยู่ในกลุ่มที่ 3 และคะแนน (7.5-10] อยู่ในกลุ่มที่ 4

สำหรับสาเหตุของการกู้เงิน ครั้วเรือนในตำบลทุ่งนนทรี มีแนวโน้มที่จะกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพมากกว่าครั้วเรือนในตำบลอ่าวใหญ่ ส่วนความแตกต่างระหว่างฐานะของครั้วเรือนไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการณ์กู้เงินเพื่อประกอบอาชีพ ในขณะที่สัดส่วนของครั้วเรือนที่กู้เงินเพื่อเหตุผลอื่นที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพนั้นยังมีสัดส่วนที่ไม่มาก คือ ประมาณระหว่างร้อยละ 1 ถึงร้อยละ 5 เท่านั้น ในส่วนของความพึงพอใจต่อเงื่อนไขการกู้เงินจากองค์กรการเงินชุมชน ตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าในทุกระดับความร่ำรวย ครั้วเรือนต่างมีความคิดเห็นว่าการขอเงินมีความเหมาะสมและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของครั้วเรือนได้

นอกจากนี้ ตารางที่ 10 ยังแสดงให้เห็นว่าการตอบแบบสอบถามของครั้วเรือนมีการกระจายของความคิดเห็นตามสภาพความเป็นจริงค่อนข้างมาก การกระจุกตัวของการตอบแบบสอบถามที่ไม่ตรงตามความเป็นจริงจนทำให้เกิด Central Tendency Bias นั้นไม่เกิดขึ้น

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงพฤติกรรมการณ์กู้เงินของครั้วเรือนจากองค์กรการเงินชุมชน ในส่วนนี้จึงชี้แจงผลการวิเคราะห์ด้วย T-Statistics จากการแบ่งกลุ่มตัวอย่างระหว่างผู้ที่เคยกู้ กับผู้ที่ไม่เคยกู้ ในส่วนนี้ไม่ได้ใช้ Duncan's MRT เพราะ T-Statistics มีความเหมาะสมในการประเมินความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่าง 2 กลุ่มตัวอย่างอยู่แล้ว วิธี Duncan's MRT เป็นเพียงการต่อยอดสำหรับการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่ม

ผลลัพธ์ของการประเมินด้วย T-Statistics ชี้แจงในตารางที่ 11 สำหรับการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน และตารางที่ 12 สำหรับการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ตารางที่ 11: วิเคราะห์ความแตกต่างของลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างระหว่างผู้ที่เคยกู้เงิน และไม่เคยกู้เงิน จากกองทุนหมู่บ้าน ด้วย T-Statistics ของตำบลอ่าวใหญ่และตำบลทุ่งนนทรี (T-Test of Borrowing Behavior through Village Funds)

	ตำบลอ่าวใหญ่			ตำบลทุ่งนนทรี		
	ผู้ที่ไม่เคยกู้	ผู้ที่เคยกู้	ความแตกต่าง	ผู้ที่ไม่เคยกู้	ผู้ที่เคยกู้	ความแตกต่าง
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	22	235		103	167	
ขนาดครัวเรือน (คน)	2.9048 (1.33809)	3.8545 (3.26832)	-.94978** (0.36581)	3.3939 (1.46258)	3.7938 (1.69385)	-.39981** (0.19885)
อายุ (ปี)	56.5000 (11.55422)	52.5633 (11.81479)	3.93668 (2.58413)	50.5149 (13.91159)	49.2530 (11.84224)	1.26184 (1.66162)
Ln (Wealth)	12.4661 (1.55342)	12.3828 (1.40189)	.08333 (0.34364)	12.2932 (1.83139)	12.4403 (1.24978)	-.14715 (0.20473)
Ln (Expense)	9.2202 (0.69107)	9.4412 (0.67523)	-.22094 (0.15378)	9.0095 (0.62381)	9.1937 (0.55563)	-.18425** (0.07501)
คะแนนชีวิตศักยภาพของ กระบวนการผลิต	4.6051 (1.96901)	4.8238 (1.62136)	-.21869 (0.43291)	4.0364 (1.04298)	3.9826 (1.24521)	.05381 (0.14088)
คะแนนชีวิตความเหมาะสม ของเงื่อนไขการกู้	9.1818 (1.32939)	8.6672 (1.87965)	.51458 (0.30881)	8.5564 (1.78227)	8.4111 (1.91785)	.14532 (0.23271)
คะแนนชีวิตความเป็นธรรม ในการกู้เงิน	9.5408 (0.95660)	9.2363 (0.92051)	.30455 (0.21725)	8.7405 (1.22085)	8.8700 (1.07996)	-.12948 (0.14984)
คะแนนชีวิตการมีส่วนร่วม	2.3333 (1.01653)	3.7457 (2.08062)	-1.41236** (0.26051)	2.1667 (1.40073)	4.2515 (2.01948)	-2.08487** (0.21037)

หมายเหตุ: **แสดงความมีนัยสำคัญที่ 5% และตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า Standard Errors

ข้อมูลในตารางที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่มีแนวโน้มกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมากกว่าครัวเรือนที่มีขนาดเล็ก การมีส่วนร่วมในการจัดการของกองทุนหมู่บ้าน ทั้งการเข้าร่วมประชุมหรือการเป็นอาสาสมัครช่วยงานของกองทุนต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะทำให้ครัวเรือนมีการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมากกว่าครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในระดับต่ำ ในขณะที่คะแนนชีวิตทัศนคติของชาวบ้าน (ทั้งผู้กู้และผู้ไม่เคยกู้) ต่อความเหมาะสมของเงื่อนไขการกู้ หรือความเป็นธรรมในการปล่อยกู้ กลับไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญที่จำแนกพฤติกรรมการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน

สำหรับพฤติกรรมการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ (หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสำหรับหมู่ 1 อ่าวใหญ่) ตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีขนาดใหญ่มีแนวโน้มกู้เงินมากกว่าขนาดครัวเรือนขนาดเล็ก และการมีส่วนร่วมที่มากจะมีแนวโน้มกู้เงินมากกว่าการมีส่วนร่วมที่น้อย ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกับพฤติกรรมการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน ตัวแปรที่มีนัยสำคัญสำคัญอีกประเด็น คือ คะแนนชีวิตความเหมาะสมของเงื่อนไขการกู้เงิน กล่าวคือ ครัวเรือนที่พึงพอใจต่อเงื่อนไขการกู้เงินสูง มีแนวโน้มกู้เงินมากกว่าครัวเรือนที่มีความพึงพอใจในระดับต่ำ ผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์นี้สะท้อนให้เห็นว่าการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์มีวัตถุประสงค์ที่ต่างจากการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน เพราะการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านจะเป็นไปเพื่อการใช้สิทธิให้ครบเท่านั้น แต่การกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์จะปฏิบัติตามความจำเป็น ดังนั้น เงื่อนไขการกู้เงินทั้งการชำระเงิน อัตราดอกเบี้ย และระยะเวลาชำระหนี้จึงมีความสำคัญมากต่อพฤติกรรมการกู้เงิน

ตารางที่ 12: วิเคราะห์ความแตกต่างของลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มตัวอย่างระหว่างผู้ที่เคยกู้เงิน และไม่เคยกู้เงินจาก กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ ด้วย T-Statistics ของตำบลอ่าวใหญ่ และตำบลทุ่งนนทรี (T-Test of Borrowing Behavior through Sajja Saving Funds)

	ตำบลอ่าวใหญ่			ตำบลทุ่งนนทรี		
	ผู้ที่ไม่เคยกู้	ผู้ที่เคยกู้	ความแตกต่าง	ผู้ที่ไม่เคยกู้	ผู้ที่เคยกู้	ความแตกต่าง
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	18	239		56	205	
ขนาดครัวเรือน (คน)	2.8333 (1.33945)	3.8475 (3.24996)	-1.01420** (0.38345)	3.6607 (1.88078)	3.6293 (1.54003)	.03145 (0.27338)
อายุ (ปี)	56.5556 (12.00599)	52.6266 (11.78700)	3.92895 (2.93330)	54.3966 (14.85360)	48.3223 (11.69251)	6.07428** (2.10995)
Ln (Wealth)	12.5131 (1.57631)	12.3806 (1.40253)	0.13248 (0.38250)	12.1157 (2.13144)	12.4546 (1.26061)	-.33892 (0.29062)
Ln (Expense)	9.0938 (0.67568)	9.4470 (0.67317)	-0.35315** (0.16511)	8.9999 (0.71498)	9.1581 (0.54526)	-.15823 (0.10030)
คะแนนชีวิตศักยภาพของ กระบวนการผลิต	4.5938 (2.16259)	4.8210 (1.61030)	-0.22725 (0.52026)	4.1033 (1.09423)	3.9921 (1.20401)	.11121 (0.16462)
คะแนนชีวิตความเหมาะสม ของเงื่อนไขการกู้	6.9000 (2.02949)	8.4068 (2.04454)	-1.50681** (0.49660)	8.2310 (1.83104)	8.3756 (1.83517)	-.14458 (0.27246)
คะแนนชีวิตความเป็นธรรม ในการกู้เงิน	9.5840 (0.98917)	9.2559 (0.92567)	0.32811 (0.24739)	8.6579 (1.29304)	8.9336 (1.06230)	-.27575 (0.18623)
คะแนนชีวิตการมีส่วนร่วม	2.0556 (0.63914)	3.8577 (2.08754)	-1.80219** (0.20231)	2.2034 (1.47133)	4.2260 (1.98105)	-2.02257** (0.23571)

หมายเหตุ: **แสดงความมีนัยสำคัญที่ 5% และตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า Standard Errors

ข้อมูลที่น่าสนใจพบว่าครัวเรือนกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านเพื่อให้ได้ตามสิทธิ์เท่านั้น มากกว่าตามความจำเป็นที่แท้จริงแสดงอยู่ในตารางที่ 13 ที่แสดงยอดเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้าน และกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ จะสังเกตเห็นว่ายอดเงินกู้ของกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการกระจายตัวค่อนข้างมาก กล่าวคือ ตั้งแต่ 4,000 บาทสำหรับการกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจนถึง 480,000 บาทสำหรับการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ที่หมู่บ้านอ่าวขาม

ตารางที่ 13: พฤติกรรมการณ์การกู้เงินของครัวเรือนจากกองทุนชุมชนที่ตำบลอ่าวใหญ่ (Borrowing Behavior through Microfinance in Tumbon Ao Yai)

ยอดเงินกู้จาก	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
หมู่ 1 อ่าวใหญ่				
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	20,650.94	7,623.72	4,000.00	68,000.00
กองทุนหมู่บ้าน	28,869.57	3,311.80	15,000.00	30,000.00
หมู่ 5 อ่าวขาม				
กองทุนสัจจะสะสมทรัพย์	51,446.04	48,910.76	10,000.00	480,000.00
กองทุนหมู่บ้าน	30,000.00	0.00	30,000.00	30,000.00

ในลำดับถัดไปจะเป็นการวิเคราะห์ว่าตัวแปรใดส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพของกระบวนการผลิตโดยหาความสัมพันธ์ด้วยตัวแบบทางเศรษฐมิติที่เรียกว่า Tobit Regression โดยตัวแปรอธิบาย (Explanatory Variables) ประกอบด้วยระดับความรู้ ราย ฐานะ หนี้สิน ความพึงพอใจต่อเงื่อนไขการกู้เงิน ทัศนคติต่อการเป็นหนี้ในการเข้าถึงเงินกู้ ทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมต่อกองทุนชุมชน และสุดท้ายคือทัศนคติต่อการผลิตการกู้เงินว่าเป็นไปเพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อเหตุผลอื่น

โดยข้อมูลการตอบแบบสอบถามของครัวเรือนต่อการเปลี่ยนแปลงศักยภาพของกระบวนการผลิตในแต่ละด้านแสดงในตารางที่ 14 สำหรับครัวเรือนในตำบลทุ่งนนทรี และตารางที่ 15 สำหรับครัวเรือนในตำบลอ่าวใหญ่ โดยแสดงร้อยละของครัวเรือนที่มีการปรับปรุงศักยภาพกระบวนการผลิตในแต่ละด้าน ข้อมูลเหล่านี้นำมาสร้างดัชนีชี้วัดการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพกระบวนการผลิต (คะแนนตั้งแต่ 1-10) ตามที่กล่าวไว้แล้วก่อนหน้านี้

ตารางที่ 14: สัดส่วนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามเรื่องศักยภาพกระบวนการผลิตในตำบลทุ่งนนทรี (Production Improvements in Tumbon Thung nonsi)

ประเภทศักยภาพ	น้อยลง	มากขึ้นเล็กน้อย	ค่อนข้างมากขึ้น	มากขึ้น
การจ้างคนงานมาช่วยประกอบอาชีพ	53.78%	36.13%	9.24%	0.84%
การซื้อปุ๋ยที่มีคุณภาพ	51.09%	24.45%	17.47%	6.99%
การซื้อเมล็ดพันธุ์พืชที่ดี	66.67%	17.78%	8.89%	6.67%
การซื้อเครื่องจักร และอุปกรณ์ทำสวน	81.32%	13.19%	1.10%	4.40%
การซื้อยาปราบศัตรูพืช	59.46%	27.57%	10.27%	2.70%
การปรับปรุงเรือให้มีประสิทธิภาพ	33.33%	33.33%	33.33%	0.00%
การซื้อกระชัง หรืออุปกรณ์ในการประมง	100.00%	0.00%	0.00%	0.00%

ตารางที่ 15: สัดส่วนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามเรื่องศักยภาพกระบวนการผลิตในตำบลอ่าวใหญ่ (Production Improvements in Tumbon Ao Yai)

ประเภทศักยภาพ	น้อยลง	มากขึ้นเล็กน้อย	ค่อนข้างมากขึ้น	มากขึ้น
การจ้างคนงานมาช่วยประกอบอาชีพ	43.09%	48.94%	7.45%	0.53%
การซื้อปุ๋ยที่มีคุณภาพ	20.83%	58.85%	14.58%	5.73%
การซื้อเมล็ดพันธุ์พืชที่ดี	52.83%	32.70%	11.32%	3.14%
การซื้อเครื่องจักร และอุปกรณ์ทำสวน	67.03%	26.37%	4.95%	1.65%
การซื้อยาปราบศัตรูพืช	63.35%	28.27%	4.71%	3.66%
การปรับปรุงเรือให้มีประสิทธิภาพ	19.10%	50.56%	20.22%	10.11%
การซื้อกระชัง หรืออุปกรณ์ในการประมง	23.53%	47.06%	24.71%	4.71%

โดยผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงศักยภาพกระบวนการผลิตแสดงอยู่ในตารางที่ 16 สำหรับตำบลอ่าวใหญ่ และตำบลทุ่งนนทรี ผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์จากการวิเคราะห์ด้วยตัวแบบ Tobit แสดงให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีการกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพเป็นประจำ จะเป็นครัวเรือนที่มีศักยภาพของกระบวนการผลิตที่มากกว่าครัวเรือนที่กู้เงินเพื่อเหตุผลอื่นอย่างมีนัยสำคัญที่ความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 99 สำหรับตำบลอ่าวใหญ่ และที่ร้อยละ 90 สำหรับตำบลทุ่งนนทรี สำหรับการกู้เพื่อเหตุผลอื่นนั้น มีผลกระทบเชิงบวกที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 เฉพาะในพื้นที่ตำบลอ่าวใหญ่เท่านั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีสภาพคล่องที่สูงขึ้นเพื่อรองรับการใช้จ่ายของครัวเรือน ทำให้ครัวเรือนสามารถหมุนเงินเพื่อเพิ่มศักยภาพของกระบวนการผลิตได้

ตารางที่ 16: การประมาณค่าสมการด้วย Tobit Regression (Tobit Regression Results)

ตัวแปรตาม: ตัวชี้วัดศักยภาพของกระบวนการผลิต

Tobit Regression	ตำบลอ่าวใหญ่	ตำบลทุ่งนนทรี
Ln (Wealth)	-.00039 (0.00156)	.00027 (0.00115)
คะแนนชีวิตความพึงพอใจต่อเงื่อนไขการกู้เงิน	.07756 (0.05408)	.00050 (0.00044)
คะแนนชีวิตการเข้าถึงเงินกู้	.00104 (0.00111)	-.00051 (0.00036)
คะแนนชีวิตการมีส่วนร่วม	.00074 (0.00079)	.00066 (0.00052)
คะแนนชีวิตเหตุผลการกู้เงินเพื่อการประกอบอาชีพ	.15094*** (0.05131)	.00104* (0.00062)
คะแนนชีวิตเหตุผลการกู้เงินเพื่อเหตุผลอื่น	.22597** (0.08984)	-.26861D-04 (0.00060)
ค่าคงที่	3.03370*** (0.55101)	4.02462*** (0.07336)
[Lower bound, Upper bound] ของตัวแปรตาม	[1,10]	[1,10]
Conditional mean at sample point	4.7962	4.0132
Scale factor for marginal effects	0.9919	.9952

หมายเหตุ: ***แสดงความมีนัยสำคัญที่ 1% **แสดงความมีนัยสำคัญที่ 5% *แสดงความมีนัยสำคัญที่ 10% และตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า Standard errors

อย่างไรก็ตาม ประโยชน์จากการเพิ่มสภาพคล่องนี้ ไม่ได้สร้างหลักประกันว่าจะทำให้ศักยภาพของกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้น เพราะขึ้นอยู่กับความสามารถของครัวเรือนในการโอนถ่ายประโยชน์ที่ได้รับนี้ไปเพื่อการประกอบอาชีพเพียงใด หรือจะเป็นเพียงการมองระยะสั้นที่มุ่งหวังได้รับประโยชน์จากการอุปโภคบริโภคเพียงอย่างเดียว เหมือนดังผลลัพธ์ในพื้นที่ตำบลทุ่งนนทรีที่การกู้เงินเพื่อเหตุผลอื่น ไม่ได้ทำให้ศักยภาพของกระบวนการผลิตเพิ่มขึ้นเลย แต่เป็นเพียงแค่การเพิ่มสภาพคล่องในชีวิตประจำวันเท่านั้น

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ (Conclusion and Policy Recommendation)

ผลของงานวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าองค์กรการเงินในระดับฐานรากมีระบบการจัดการ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีความครอบคลุมพอสมควร โดยเฉพาะกับกองทุนที่ครัวเรือนมีอำนาจเต็มที่ในการออกแบบแนวทางการดำเนินงานอย่างเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ ที่เงื่อนไขการกู้เงินสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการป้องกันความเสี่ยงอย่างเหมาะสม เช่น การกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ประมาณร้อยละ 1 ต่อเดือน ยอดเงินกู้สูงสุดที่ไม่จำกัดขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ค้ำประกันเงินกู้ซึ่งจะต้องมียอดเงินฝากในกองทุนของผู้ค้ำประกันทั้งหมดที่ครอบคลุมยอดเงินกู้ของผู้กู้ และในบางครั้งหากมีสินทรัพย์ค้ำประกันจะสามารถกู้ที่อัตราดอกเบี้ยถูกลง เป็นต้น ทำให้เครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ในกลุ่มตัวอย่างไม่มีประวัติการผิดนัดชำระหนี้ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง

นอกจากเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ ในพื้นที่ยังมีกองทุนหมู่บ้านที่ให้บริการเงินกู้ แต่จะมีลักษณะที่แตกต่างออกไป คือ กำหนดยอดเงินกู้สูงสุดที่ 30,000 บาท อัตราดอกเบี้ยและระยะเวลาการชำระหนี้กำหนดตามแนวทางที่หน่วยงานในการกำกับดูแลของรัฐเป็นผู้ชี้แนะ ทำให้มีความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความต้องการของครัวเรือนที่น้อย เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล ครัวเรือนในหมู่บ้านจึงมีความเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยจากกองทุนหมู่บ้านควรอยู่ในระดับต่ำกว่าเงินกู้จากเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ ดังนั้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จึงอยู่ที่เพียงร้อยละ 6 ต่อปี

เมื่อมองถึงความเป็นธรรมในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้จากองค์กรการเงินชุมชน ครัวเรือนที่มีฐานะต่างกันกลับมีความเห็นที่สอดคล้องกันอย่างชัดเจน คือ การเข้าถึงแหล่งเงินกู้มีความเป็นธรรมที่สูงมาก และประเด็นสำคัญ คือ ทุกครัวเรือนในกลุ่มตัวอย่างต่างมีความเห็นว่า ครัวเรือนที่ยากจนสามารถเข้าถึงเงินกู้จากองค์กรการเงินชุมชนได้เท่าเทียมกับครัวเรือนอื่น และเงินกู้นั้นอยู่ในระดับที่เพียงพอ

เมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลการกู้เงินและการเปลี่ยนแปลงของศักยภาพกระบวนการผลิตด้วยตัวแบบ Tobit Regression พบว่าการกู้เงินจากองค์กรการเงินชุมชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการประกอบอาชีพมีส่วนช่วยในการเพิ่มขึ้นของศักยภาพของกระบวนการผลิตอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การใช้เมล็ดพันธุ์พืชที่ดีขึ้นหรือการมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับการประกอบอาชีพที่มากขึ้น

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนที่กู้เงินเพื่อเหตุผลอื่น ไม่ได้สร้างหลักประกันว่าจะมีศักยภาพของกระบวนการผลิตที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญโดยเฉพาะกับพื้นที่ในตำบลทุ่งนนทร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การที่ครัวเรือนสามารถมีสภาพคล่องในการดำรงชีวิตที่สูงขึ้น จากการหมุนเงินผ่านการกู้เงินจากองค์กรการเงินชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภค หรือเพื่อการศึกษาของบุตรไม่ได้ทำให้ครัวเรือนมีเงินเหลือสำหรับการพัฒนาศักยภาพของกระบวนการผลิตเท่าที่ควร เป็นเพียงแค่การเพิ่มสภาพคล่องในชีวิตประจำวันเท่านั้น

ซึ่งหากพิจารณานโยบายการปล่อยกู้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 เป็นเวลา 2 ปีโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และธนาคารออมสิน จำนวนทั้งหมด 60,000 ล้านบาทในปี 2558 นั้น จะเกิดคำถาม

ตามมามีส่วนช่วยให้ครัวเรือนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าถึงสินเชื่อราคาถูก เพื่อการเพิ่มศักยภาพของกระบวนการผลิตในระยะยาวได้มากขึ้นเพียงใด ผลลัพธ์ที่ได้จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การกระจายเงินกู้ให้เท่าเทียมกันและมีความทั่วถึงผ่านการกำหนดให้ยอดเงินกู้สูงสุดต่อครัวเรือนอยู่ที่ประมาณ 20,000 บาท จากนโยบายปล่อยกู้ครั้งนี้ อาจเป็นยอดเงินกู้ที่ค่อนข้างจำกัดไม่สอดคล้องต่อความต้องการของครัวเรือนที่ต้องการนำเงินทุนมาพัฒนาศักยภาพของกระบวนการผลิต นอกจากนี้ การคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0 ย่อมทำให้เกิดคำถามในเรื่องความละเอียดถี่ถ้วนของครัวเรือนในการพิจารณาโครงการกู้ของตนเอง เพราะการมีต้นทุนทางการเงินที่ต่ำอาจก่อให้เกิดการลงทุนในกิจกรรมที่มีความเสี่ยงมากกว่าผลตอบแทนที่ควรได้รับ

ประเด็นสุดท้าย คือ หากพิจารณาว่าเงินกู้ที่ครัวเรือนได้รับในครั้งนี้เป็นการยืดสายป่านของครัวเรือนให้ยาวขึ้น มีสภาพคล่องในการใช้จ่ายใช้สอยมากขึ้น งานวิจัยฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มสภาพคล่องด้านการใช้นั้นอาจไม่ได้ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการเพิ่มศักยภาพของกระบวนการผลิตในระยะยาว สุดท้ายแล้วผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้อาจเป็นนายทุน หรือผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลางที่ชาวบ้านนำเงินกู้มากใช้จ่ายใช้สอย แต่หนังก่อนนี้กลับตกอยู่กับชาวบ้านที่จะต้องหาทางหลุดพ้นจากภาวะหนี้สินต่อไป

ดังนั้น แนวทางนโยบายที่รัฐบาลมีแผนในการยกระดับองค์กรการเงินในระดับฐานรากผ่านร่างพรบ.การเงินระดับฐานรากนั้น นอกจากจะมุ่งเน้นเรื่องระบบการบริหารจัดการ ขยายขอบเขตการให้บริการทางการเงินในด้านต่าง ๆ และการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรระหว่างองค์กรการเงินชุมชนในเครือข่ายแล้วนั้น จะต้องมีการให้ความสำคัญกับการตรวจสอบเรื่องการใช้ประโยชน์ของเงินกู้ว่ามีการใช้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการกู้เพื่อการประกอบอาชีพเพียงใด เพราะการนำเงินกู้ไปเพื่อเพิ่มสภาพคล่องในการดำเนินชีวิตของครัวเรือน นอกจากจะไม่สามารถเพิ่มศักยภาพของกระบวนการผลิตเท่าที่ควร ยังส่งผลให้เกิดความเสี่ยงทั้งระบบ (Systematic Risk) ที่มาพร้อมกับขนาดที่ใหญ่มากขึ้นจากการเชื่อมโยงกองทุนชุมชนให้เป็นเครือข่าย

บรรณานุกรม (References)

- ปาริชาติ เทพอารักษ์. (2546). กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: สร้างรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 46-50.
- ม.ล. พงศ์ระพีพร อาภากร และ คณะ. (2554). บทบาทของระบบการเงินระดับฐานรากในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางการเงิน. *สำนักนโยบายระบบการเงินและสถาบันการเงิน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง*.
- พนม สิงห์สาย และ คณะ. (2548). ความสามารถในการปฏิบัติงานของกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาทในเขตพื้นที่จังหวัดขอนแก่น. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มข.* 22(2).

- ศศิวิมล ถาวรพงศ์สถิตย์. (2555). ปัญหาการเข้าถึงการเงินฐานราก (Microfinance) ของประชาชน. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Alvarez, S. & Barney, J. (2002). Resource-based theory and the entrepreneurial firm. *Strategic entrepreneurship: Creating a new mindset*, 89-105.
- Arun, T., Imai, K., & Sinha, F. (2006). Does microfinance reduce poverty in India? Propensity score matching based on a national-level household data. *Institute for Development Policy and Management Economics and Public Policy (DEPP) working paper*, 17.
- Besley, T., & Coate, S. (1995). Group Lending, Repayment Incentives and Social Collateral. *Journal of Development Economics*, 46(1), 1-18.
- Buckley, G. (1997). Microfinance in Africa: Is it either the problem or the solution? *World Development*, 25(7), 1081-1093.
- Ghatak, M. (1999). Group lending, local information, and peer selection. *Journal of Development Economics*, 60, 27-50.
- Hulme, D. (2008). Is Microdebt Good for Poor People? A Note in the Dark Side of Microfinance. In T. Dicther & M. Harper (Eds.) *What's Wrong with Microfinance?* Practical Action Publishing.
- Mahajan, V. (2008). From Microcredit to livelihood finance. In T. Dicther & M. Harper (Ed.) *What's wrong with Microfinance?* UK: Practical Action Publishing.
- Olayide, S., & Heady, E. (1982). *Introduction to Agricultural Production Economics*. University Press, Ibadan.
- Shane, S. (2008). The Illusions of Entrepreneurship. *The Costly Myths that Entrepreneurs, Investors and Policy Makers Live*. Yale University Press.
- Stiglitz, J. (1990). Peer monitoring and credit markets. *The World Bank Economic Review*, 4, 315-366.
- Townsend, R., & Kaboski, J. (2002). *Policies and Impact: An Analysis of Village-Level Microfinance Institutions*.

Translated Thai References

- Aphakorn, P., et al. (2011). Role of the microfinance system in the access to financial services of rural households. *Fiscal Policy Office, Ministry of Finance*.
- Thavornphongsatit, Sasivimol. (2012). The problem in accessing microfinance of households. *Thesis at Thammasart University*.

- Theparuk, Parichart. (2003). Village fund for the sustainable development. *Economics and Social developement*, 46-50.
- Singsai, P., et al. (2005). The ability in management of a committee at the Khon Kaen village fund. *Humanities & Social Sciences*. 22(2).